

УДК 347

Галина Нагорняк, Руслан Склярів, Валерій Лазарюк

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Galina Nahorniak, Ruslan Sklyarov, Valerij Lazaryuk

PROBLEMATIC ASPECTS OF INTELLECTUAL PROPERTY PROTECTION IN INTERNET AND THEIR POSSIBLE SOLUTION

Характерною ознакою сучасних підприємств є збільшення частки нематеріальних активів у складі ресурсів підприємства. Сучасний етап економічного розвитку передбачає всебічне використання результатів науково-технічної творчості у господарській діяльності підприємств для досягнення стратегічних конкурентних переваг. Стрімкий розвиток телекомунікаційних технологій, що носить глобальний характер, привів до зміни суспільних стереотипів передачі інформації. Сьогодні нормою є ситуація, при якій копіюється не реальна річ, а набір байтів на жорсткому диску комп'ютера. Це позначається на всіх сферах життя інформаційного суспільства, адже характеристики електронних носіїв допускають тиражування без особливих витрат – на відміну від попередніх механізмів поширення інформації. Актуальність проблеми інтелектуальної власності та її захисту обумовлена також тим, що значення прав на інтелектуальні продукти у внутрішньому та міжнародній соціально-економічній та культурній взаємодії має тенденцію до збільшення. Практично будь-який товар і будь-яка послуга в якості однієї зі своїх складових включають сьогодні інтелектуальний компонент. Захищеність прав на інтелектуальні об'єкти, що належать окремим державам у зв'язку з тим, що ці права не мають екстериторіальності, за останні десятиліття придбала величезне значення, оскільки очевидно, що промисловість, наукоємне виробництво можуть працювати на користь держави лише у тому випадку, якщо в цій державі створена дієва система захисту прав на результати інтелектуальної виробництва. Недостатня увага до питань, пов'язаних з регулюванням інтелектуальної власності, призводить до послаблення позицій наукового сектора та демотивації авторів.

Світовою спільнотою робляться посилені заходи для організації чіткого регулювання даної сфери. Так, у 1967 р. була організована ВОІВ (Всесвітня організація інтелектуальної власності), у 2000 р. була прийнята Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства. У ній зафіксовано, що охорона прав на результати авторської та винахідницької праці є одним із пріоритетних факторів, що впливатимуть на формування суспільства у XXI ст. Проте, як і раніше, процвітає "піратство" – усі запропоновані на сьогоднішній час спроби вирішення є неефективні, оскільки не враховують глибинних соціально-філософських аспектів концепції, на якій базується інституціоналізація інтелектуальної власності. З соціально-філософської точки зору інтелектуальну власність можна трактувати як особливу форму соціального відношення, що виникає з приводу розпорядження об'єктами, що володіють певною структурою, що підтверджується патентом або авторським свідоцтвом. Способи специфікації та захисту об'єктів промислової власності та об'єктів авторського права, що надають можливість легітимного розпорядження ними, є різними. Ця різниця відображається в характеристиках структур, що фігурують в авторському свідоцтві та патенті. У випадку з об'єктами авторського права повне ознайомлення з інтелектуальним продуктом означає його споживання, що тягне за собою соціальні

наслідки, у той час, як у випадку з об'єктами промислової власності, соціальні наслідки тягнуть за собою втілення об'єкта, структура або спосіб виготовлення якого захищені патентом. Вважаємо, що однією з причин неефективності існуючого механізму захисту авторського права в мережі Інтернет, яка полягає у невідповідності реалізованої на справжній момент в законодавстві концепції створення “штучної рідкості” – з одного боку, та ідеології вільного обміну інформацією, що лежить в основі глобальної мережі Інтернет – з іншого. Ефективна модель захисту авторського права у глобальній мережі Інтернет повинна враховувати сформовані на сьогоднішній день способи оброблення та розповсюдження інформації, а також брати до уваги специфіку структур, що захищаються авторським правом. Сьогодні існують ряд моделей захисту авторського права в мережі Інтернет, які побудовані на принципі оцінювання авторських творів – без створення “штучної рідкості” доступу до них, що дозволяє підвищити ефективність захисту інтелектуальної власності у мережі Інтернет. Сьогодні завдяки розвитку інформаційних технологій (зокрема, мережі Інтернет) зникає проблема створення “штучної рідкості”, що змушує правовласників домагатися забезпечення цієї рідкості законодавчими заходами. Широко використовуваним є підхід, згідно з яким об'єкт інтелектуальної власності – це інформаційна структура, втілена на будь-якому придатному для її репрезентації носії. Напрошується висновок про те, що без об'єктивно спостережуваного матеріального носія неможливо було б ні довести, ні спростувати факт несанкціонованого доступу або розкрадання інформації.

На відміну від ситуації з промисловою власністю, копірайт можна порушити, просто завантаживши певний файл. Існує важлива властивість об'єктів авторського права – бути не тільки об'єктами споживання, а й засобами інформаційного виробництва. Альтернативи у побудові системи охорони інтелектуальної власності пов'язані не стільки з юридичними доктринами, скільки з філософськими, соціальними, політичними та ідеологічними аспектами. Якщо реалізувати підхід “штучної рідкості” (власність на результати інтелектуальної діяльності належить приватним особам або компаніям), то продукти інтелектуальної праці зберігають за собою статус товару, що потенційно забезпечує можливість отримання деякого доходу автору, але змушує вводити жорсткі законодавчі санкції та контроль, що ускладнює обмін інформацією. На практиці ніякий жорсткий законодавчий контроль не в змозі запобігти порушенню прав власності. У цьому випадку програють споживачі та проблематичним стає виконання законів, які порушуються переважно більшістю користувачів мережі. Також відображаються соціальні наслідки впровадження цих моделей. Виявляються соціальні джерела цих концепцій, якими виступають бізнес і академічне співтовариство відповідно.

Однією з причин неефективності існуючого механізму захисту авторського права в мережі Інтернет, яка полягає у невідповідності реалізованої на справжній момент в законодавстві концепції створення “штучної рідкості” – з одного боку, та ідеології вільного обміну інформацією, що лежить в основі глобальної мережі Інтернет – з іншого. Ефективна модель захисту авторського права в глобальній мережі Інтернет повинна враховувати сформовані на сьогоднішній день способи обробки та розповсюдження інформації, а також брати до уваги специфіку структур, що захищаються авторським правом. Враховуючи вище викладене, доцільно буде запропонувати інноваційно-концептуальну модель авторського права в глобальній мережі Інтернет, яка може слугувати соціально-філософським підставою для впровадження у практику законодавства альтернативного – можливо, значно більш ефективного – механізму інституціоналізації інтелектуальної власності, що враховує специфіку сучасних технологій передачі інформації.